

Η Ορθόδοξη Εκκλησία δεν αρνείται τις εμπειρίες αιρετικών ή αλλοδόξων. Επικεντρώνει όμως στη διαφορετικότητά τους, από τις γνήσιες Χριστιανικές εμπειρίες των αγίων της Εκκλησίας...

—Τα λόγια του ίδιου του Φραγκίσκου, περί της προσευχής του  
Κατά την διάρκεια της προσευχής μου, εμφανίστηκαν μπροστά μου δύο μεγάλα φώτα (deux grandes lumieres m'ont ete montrees)— στο ένα, αναγνώρισα τον Δημιουργό, και στο άλλο, αναγνώρισα εμένα.

—Λέοντος Τολστόϊ, "Ο Πατήρ Σέργιος"

Εκείνος (ο πατήρ Σέργιος) φανταζόταν τον εαυτό του σαν ένα καιόμενο λύχνο, και, όσο πιο πολύ το αισθανόταν αυτό, τόσο αντιλαμβανόταν μια αποδυνάμωση, μια κατάσβεση του θείου φωτός της αλήθειας που έκαιγε μέσα του.

—Λόγος του Αγίου Ισαάκ του Σύρου  
Οι αληθινά δίκαιοι πάντα θεωρούν τον εαυτό τους ανάξιο ενώπιον του Θεού.

Ο Φραγκίσκος της Ασίζης δεν έχαιρε ιδιαίτερης εκτίμησης στα Πατερικά γραπτά. Χαρακτηριστικά, ο Άγιος Ιγνάτιος Μπριαντσιανίνωφ – ο περίφημος ασκητής Επίσκοπος - ομιλεί για την ζωή του Φραγκίσκου μέσα σε πλαίσια πνευματικής πλάνης: «Όταν ο Φραγκίσκος ανηράπη εις τους ουρανούς» (λέει ένας βιογράφος του) «ο Θεός Πατήρ, βλέποντάς τον, για μια στιγμή δίστασε, μη ξέροντας σε ποιόν να δείξει προτίμηση – στον κατά φύσιν Υιόν Του, ή στον κατά χάριν υιόν Του – τον Φραγκίσκο». Τι θα μπορούσε να είναι πιο τρομερό ή πιο τρελό από αυτή την βλασφημία; Τι πιο θλιβερό από αυτή την πλάνη;» [«Η Αρένα», κεφ.11]

Καθώς εξετάζει κανείς τα βιογραφικά στοιχεία του Φραγκίσκου της Ασίζης, μια λεπτομέρεια μεγάλου ενδιαφέροντος είναι και το πως εμφανίζονταν στίγματα επάνω στο

σώμα του. Οι Ρωμαιοκαθολικοί θεωρούν ένα τέτοιο σπουδαίο φαινόμενο ως «σφραγίδα του Αγίου Πνεύματος». Στην περίπτωση του Φραγκίσκου, τα στίγματα είχαν διαγράψει την μορφή των σημαδιών των Παθών του Κυρίου επάνω το σώμα του.

Ο «στιγματισμός» του Φραγκίσκου δεν είναι κανένα σπάνιο φαινόμενο ανάμεσα στους ασκητές του Ρωμαιοκαθολικού κόσμου. Μοιάζει να είναι ένα γενικό χαρακτηριστικό του Ρωμαιοκαθολικού μυστικισμού – και πριν εμφανιστεί στον Φραγκίσκο, αλλά και μετά. Για παράδειγμα, ο Peter Damian μας περιγράφει ένα καλόγερο που έφερε την μορφή του Σταυρού επάνω στο σώμα του. Ο Caesar από την Geisterbach αναφέρει ένα δόκιμο μοναχό, ο οποίος έφερε στο μέτωπό του μια αποτύπωση Σταυρού. [1] Εκτός αυτών των περιστατικών, υπάρχει μεγάλη ποσότητα παρόμοιων δεδομένων, πράγμα που μαρτυρεί πως μετά τον θάνατο του Φραγκίσκου συνέβησαν και άλλα περιστατικά στιγματισμού, τα οποία μελετήθηκαν λεπτομερώς από ποικίλους ερευνητές, και ειδικότερα στις μέρες μας. Αυτά τα φαινόμενα - όπως μας λέει ο V. Guerier - ρίχνουν φως και στην αρχική τους πηγή. Πολλά εξ αυτών έχουν υποβληθεί σε προσεκτική εξέταση και έχουν καταγραφεί λεπτομερώς, όπως π.χ., η περίπτωση της Veronica Giuliani (1660-1727), η οποία βρισκόταν κάτω από την επίβλεψη γιατρού, επίσης, της Luisa Lato (1850-1883) που περιγράφηκε από τον Δρ. Varleman, [2] και της Madelaine N. (1910) που περιγράφηκε από τον Janat. [3]

Στην περίπτωση του Φραγκίσκου της Ασιζης, πρέπει να σημειωθεί πως η Ρωμαιοκαθολική εκκλησία αντέδρασε με μεγάλη ευλάβεια στον στιγματισμό του. Αποδέχθηκε το φαινόμενο σαν ένα μεγάλο θαύμα. Δύο μόλις χρόνια μετά τον θάνατό του, ο Πάπας κήρυξε τον Φραγκίσκο «άγιο». Ο κύριος λόγος της αγιοποίησής του ήταν το γεγονός των θαυμαστών στιγμάτων επάνω στο σώμα του, τα οποία είχαν γίνει αποδεκτά ως ενδείξεις αγιότητας. Αυτό το γεγονός είναι μοναδικού ενδιαφέροντος για τους Ορθόδοξους Χριστιανούς, καθ' ότι δεν συναντάται πουθενά κάτι παρόμοιο στους βίους των Αγίων της Ορθόδοξης Εκκλησίας – χαρακτηριστικό δείγμα των οποίων είναι ο Ρώσος Άγιος, ο Σεραφείμ του Σάρωφ.

Πρέπει να αναφερθεί εδώ, πως οι ιστορικές αφηγήσεις του στιγματισμού του Φραγκίσκου δεν εγείρουν σήμερα πλέον αμφιβολίες στον ακαδημαϊκό κόσμο. Σχετικά αναφέρεται ο Sabbatier, ο οποίος είχε μελετήσει την ζωή του Φραγκίσκου, και ειδικά τον στιγματισμό του, πολύ λεπτομερώς. Ο Sabbatier έβγαλε το συμπέρασμα πως τα στίγματα ήταν μετά βεβαιότητας αληθινά. Ο Sabbatier αναζήτησε την εξήγηση του φαινομένου αυτού στον ανεξερεύνητο ακόμα χώρο της διανοητικής παθολογίας – κάπου ανάμεσα στην ψυχολογία και την φυσιολογία. [4]

Πριν προχωρήσουμε στην εξήγηση του στιγματισμού του Φραγκίσκου από την Ορθόδοξη μυστικιστική άποψη – που είναι και ο αρχικός σκοπός του πονήματος αυτού - θα επιδιωχθεί στο σημείο αυτό μια έρευνα των στιγμάτων ως φυσιολογικά φαινόμενα, καθ' όσον μια τέτοια έρευνα θα μας προσφέρει πολύτιμες πληροφορίες για μια εν συνεχεία Ορθόδοξη εκτίμηση του «μυστικισμού» αυτού του Ρωμαιοκαθολικού αγίου.

Ο Guerier συμπεριλαμβάνει στην εργασία του αυτή για τον Φραγκίσκο τα επιστημονικά ευρήματα του G. Dumas, ο οποίος είχε αναλύσει την διαδικασία του στιγματισμού από ψυχοσωματικής απόψεως. [5] Τα συμπεράσματα που έβγαλε ο Dumas σχετικά με τους στιγματικούς είναι τα ακόλουθα:

1. Οφείλει κανείς να αναγνωρίσει την ειλικρίνεια των στιγματικών, και πως τα στίγματα τους εμφανίζονται αυτόματα, δηλαδή, δεν είναι αυτοπροκληθέντες τραυματισμοί, όταν το άτομο βρίσκεται σε κατάσταση αναισθησίας.
2. Τα τραύματα στους στιγματικούς θεωρούνται φαινόμενα που συσχετίζονται με το κυκλοφορικό σύστημα (τα αιμοφόρα αγγεία) και εξηγούνται ως αποτελέσματα μιας αυθυποβολής, που δεν επηρεάζουν την χώνεψη, την κυκλοφορία του αίματος, τις εκκρίσεις των αδένων. Μπορεί να επιφέρει δερματικούς τραυματισμούς.
3. Τα τραύματα των στιγματικών εμφανίζονται όταν αυτοί βρίσκονται σε έκσταση, η οποία προκύπτει όταν κανείς είναι εντελώς απορροφημένος από κάποια μελετώμενη, πανίσχυρη εικόνα, στην οποία εικόνα παραδίδεται κάθε έλεγχος.
4. Τα στίγματα εμφανίζονται, όχι μόνο σαν αποτέλεσμα μιας παθητικής ενόρασης ενός τραύματος επάνω στο σώμα, αλλά, σύμφωνα με την μαρτυρία των στιγματικών, όταν η ενόραση αυτή συνοδεύεται και από κάποια ενέργεια της ίδιας της ενόρασης (όπως, συγκεκριμένα, μια πύρινη ακτίνα ή λόγχη που εκπορεύεται από το μελετώμενο τραύμα), τότε είναι που πληγώνεται το σώμα του στιγματικού. Πολλές φορές, αυτό γίνεται βαθμιαία και όχι με την πρώτη ενόραση, μέχρι να επιτευχθεί εκείνο το στάδιο όπου η εικόνα που μελετάται κατά την έκσταση τελικά αποκτά τον έλεγχο του εκστασιαζόμενου ατόμου.

Ο Dumas όρισε τα ακόλουθα κριτήρια για τον στιγματισμό: όλοι οι στιγματικοί υφίστανται αφόρητους πόνους στα πληγέντα σημεία του σώματός τους, ασχέτως της μορφής που θα πάρουν τα στίγματα τους: είτε είναι μια αποτύπωση του Σταυρού επάνω στον ώμο, ή ίχνη από τρυπήματα στο κεφάλι σαν από ακάνθινο στεφάνι, ή, όπως συνέβη στην περίπτωση του Φραγκίσκου της Ασίζης, σαν τραύματα στα χέρια, στα πόδια και στο πλευρό του. Μαζί με τους πόνους, βιώνουν και μεγάλη χαρά, σκεπτόμενοι πως έτσι αξιώνονται να μαρτυρήσουν μαζί με τον Ιησού, ξεπληρώνοντας, όπως έκανε Εκείνος, τις αμαρτίες άλλων, για τις οποίες αμαρτίες οι ίδιοι είναι αθώοι. [6] (Αυτό, φυσικά, είναι ανάλογο προς την Ρωμαιοκαθολική «θεωρία ικανοποίησης της θείας Δικαιοσύνης», κάτι που όμως είναι εντελώς άγνωστο στην Ορθόδοξη Εκκλησία.). [7]

Οι γενικεύσεις του Dumas παρουσιάζουν εξαιρετικό ενδιαφέρον, καθ' ότι υπονοούν πως, κατά την διαδικασία του στιγματισμού, εκτός από την εμπαθή κατάσταση (την συναισθηματική έκσταση της καρδιάς), παίζει μεγάλο ρόλο και (α) το διανοητικό στοιχείο, (β) η διανοητική απεικόνιση του αφόρητου πόνου, (γ) η αυθυποβολή, δηλαδή μια σειρά διανοητικών και βουλητικών ορμέμφυτων που στοχεύουν στην μετάφραση των παθών της φανταζόμενης εικόνας σε (δ) σωματικές αισθήσεις – πόνο, και τέλος, (ε) η παραγωγή σημαδιών (στιγμάτων) του πόνου επί του σώματος.

Οι παρατηρήσεις του Dumas επισήμαναν παράγοντες πέραν των συναισθηματικών (τους οποίους ο William James χαρακτηρίζει ως πηγή μυστικισμού) [8] οι οποίοι παίζουν ένα ισότιμο (αν όχι μεγαλύτερο) ρόλο στην διαδικασία του στιγματισμού. Οι παράγοντες αυτοί συνοψίζονται ως εξής:

1. Μια έντονη προσπάθεια νοητικής φαντασίας,

2. Υποβολή,
3. Αισθησιακές εκφάνσεις, και,
4. Φυσικές εκδηλώσεις.

Η σημασία αυτών θα γίνει εμφανής στη συνέχεια.

Ακολουθεί η σύντομη επιστημονική ανάλυση που αφορά τους στιγματικούς γενικά: συγκεκριμένα στοιχεία που σχετίζονται με την έκσταση και το όραμα του Φραγκίσκου, όπως περιέχεται στο έργο Fioretti, το οποίο θα μας δώσει το υπόβαθρο που οδηγεί στο όραμα, καθώς επίσης και μια περιγραφή του φαινομένου.

Ο στιγματισμός του Φραγκίσκου της Ασίζης, εξ' αιτίας των αποτελεσμάτων του οράματός του, αποδίδεται σε μια ιδιάζουσα προσευχή. Η προσευχή αυτή ήταν ένα εκ μέρους του έντονο αίτημα να νοιώσει τον βασανισμό που είχε υποστεί ο Χριστός στο Σώμα Του και στην Ψυχή Του. Στην προσευχή αυτή, ο Φραγκίσκος εκδηλώνει την επιθυμία να του επιβληθεί θεϊκά η εμπειρία, και διψά να την γευθεί, όχι μόνο με την ψυχή του αλλά και με το σώμα του. Έτσι, καθώς παραδινόταν ολότελα σε μια εκστασιασμένη προσευχή, στην πράξη δεν απαρνιόταν το σώμα του, αλλά μάλλον έκανε τον εαυτό του δεκτικό σε γήινες αισθήσεις, π.χ., σωματικούς πόνους.

Η προσευχή του Φραγκίσκου εισακούστηκε. Το σχετικό Χρονικό αναφέρει πως: "Ο Φραγκίσκος ένοιωσε τον εαυτό του εντελώς μεταμορφωμένο σε Χριστό." Η μεταμόρφωση αυτή δεν ήταν μόνο πνευματική, αλλά και σωματική, δηλαδή, όχι μόνο μεταμόρφωση των πνευματικών και ψυχολογικών αισθήσεών του, αλλά και των σωματικών. Πώς ακριβώς προέκυψε το όραμα;

Πρώτα απ' όλα, και εντελώς απρόσμενα για τον ίδιο, ο Φραγκίσκος είδε κάτι που περιγράφεται ως «θαυμάσιο»: είδε ένα εξαπτέρυγο Σεραφείμ, όμοιο με εκείνο που περιγράφεται από τον προφήτη Ησαΐα, να κατεβαίνει προς αυτόν από τον ουρανό (πρώτο στάδιο του οράματος). Μετά, αφού πλησίασε το Σεραφείμ, και, καθώς ο Φραγκίσκος διψούσε για τον Ιησού και ένοιωθε «μεταμορφωμένος σε Χριστό», άρχισε να βλέπει τον Χριστό επί του Σεραφείμ, καρφωμένο επάνω σε σταυρό. Όπως μας λέει το Χρονικό: «...και το Σεραφείμ αυτό ήρθε τόσο κοντά στον άγιο, που ο Φραγκίσκος μπόρεσε να διακρίνει καθαρά και ευκρινώς επί του Σεραφείμ την μορφή του Εσταυρωμένου.» (δεύτερο στάδιο του οράματος). Ο Φραγκίσκος αναγνώρισε στην μορφή του Σεραφείμ τον ίδιο τον Χριστό, ο οποίος είχε κατέλθει προς αυτόν. [9] Ένοιωσε τα Πάθη του Χριστού επάνω στο δικό του σώμα, κατόπιν του οποίου, η επιθυμία του να βιώσει αυτό τον πόνο εκπληρώθηκε (τρίτο στάδιο του οράματος). Μετά από αυτό, άρχισαν να εμφανίζονται τα στίγματα επάνω στο σώμα του. Η προσπάθεια και η ένθερμη προσευχή του φάνηκε να είχαν εισακουστεί (τέταρτο στάδιο του οράματος).

Η εκπληκτική πολυπλοκότητα του οράματος του Φραγκίσκου αιφνιδιάζει. Επάνω στο αρχικό όραμα του Σεραφείμ –το οποίο υποτίθεται πως είχε κατέβει από τον ουρανό για τον Φραγκίσκο – παρενεβλήθη ένα άλλο όραμα: εκείνο που ο Φραγκίσκος διψούσε να έχει πάνω απ' όλα, ήτοι, του Εσταυρωμένου Χριστού. Η εξελικτική διαδικασία αυτών των οραμάτων μας δίνει την εντύπωση πως το πρώτο όραμα (του Σεραφείμ) –το τόσο απρόσμενο και

αιφνίδιο- ήταν έξω από την σφαίρα της φαντασίας του Φραγκίσκου, ο οποίος λαχταρούσε να δει τον Εσταυρωμένο Χριστό και να υποφέρει τα δικά Του μαρτύρια. Μόνο κατ' αυτόν τον τρόπο, μπορεί να εξηγηθεί πώς μια τόσο πολύπλοκη σύλληψη - όπου και τα δύο οράματα (του Σεραφείμ και του Χριστού) - χώρεσαν μέσα στην συναίσθηση του Φραγκίσκου.

Η εμπειρία του Φραγκίσκου είναι αξιοσημείωτη, και είναι μοναδικού ενδιαφέροντος για τους Ορθόδοξους Χριστιανούς, αφού, όπως προαναφέραμε, τίποτε παρόμοιο δεν συναντάται στην εμπειρία της Ορθόδοξης Εκκλησίας με την μακρά σειρά των ασκητών Της, και με την εξ ίσου μακρά ιστορία των μυστικών εμπειριών Της. Μάλιστα, όλα όσα βίωσε ο Φραγκίσκος κατά την διαδικασία του στιγματισμού του είναι ακριβώς οι πλάνες εκείνες για τις οποίες οι Εκκλησιαστικοί Πατέρες επανειλημμένα προειδοποιούσαν!!

Ενθυμούμενοι το πώς οι ασκητικές μορφές της Ορθόδοξης Εκκλησίας κατανοούσαν την ύψιστη (πνευματική) προσευχή, όπως αυτή περιγράφεται λεπτομερώς στην Φιλοκαλία, πρέπει να τονιστεί εδώ πως την προσευχή αυτή –σε συνδυασμό με τον προσωπικό τους αγώνα– την θεωρούσαν μια συνεργατική λειτουργία (συνεργασία του ανθρώπου μαζί με τον Θεό), προκειμένου να επιτύχουν την αποκοπή, όχι μόνο από κάθε τι σωματικό ή αισθητό, αλλά ακόμα και από την έλλογη σκέψη. Στην καλύτερη περίπτωση, η άμεση εξύψωση του ανθρώπου προς τον Θεό μπορεί να συμβεί, όταν ο Κύριος ο Θεός, το Πνεύμα το Άγιο μεσολαβεί ο Ίδιος για τον ικέτη, «αλαλήτοις στεναγμοίς». [10] Ως παράδειγμα, ο Άγιος Ισαάκ ο Σύρος λέει στους «Ασκητικούς Λόγους»: «Η ψυχή που αγαπά τον Θεό, στον Θεό και μόνο στον Θεό βρίσκει γαλήνη. Πρώτα απάλλαξε τον εαυτό σου από όλες τις εξωτερικές σου προσκολλήσεις, και μετά η καρδιά σου θα μπορέσει να ενωθεί με τον Θεό, καθ' ότι προηγείται της ένωσης με τον Θεό η αποκοπή από την ύλη.» [11] Όμως είναι τα ανεπιτήδευτα λόγια του Αγίου Νείλου εκείνα που διεισδύουν κοφτερά, και με καθαρή σαφήνεια, για να μας παρουσιάσουν μια σοβαρότατη αντιπαράθεση στην υποτιθέμενα «Θεϊκή» επίσκεψη που βίωσε ο Φραγκίσκος. Στον λόγο του «Περί Προσευχής», μας νουθετεί: «Ποτέ να μην επιθυμήσεις ή να αναζητήσεις οποιοδήποτε πρόσωπο ή οποιαδήποτε εικόνα την ώρα της προσευχής. Να μην επιζητήσεις κάποιο αισθητό όραμα, ή αγγέλους, ή δυνάμεις, ή τον Χριστό, για να μην τυχόν χάσεις τα λογικά σου, εκλαμβάνοντας τον λύκο ως βοσκό, και προσκυνήσεις τον εχθρό – τα δαιμόνια. Η αρχή της πλάνης του νοός είναι η ματαιοδοξία, η οποία παρακινεί τον νου να προσπαθήσει να αναπαραστήσει την Θεότητα με κάποια μορφή ή εικόνα. [12]

Η εκστατική προσευχή του Φραγκίσκου εισακούστηκε μεν, αλλά, εξεταζόμενη υπό το φως των συμβουλών του Αγίου Ισαάκ και του Αγίου Νείλου, σαφώς δεν εισακούστηκε από τον Χριστό. Το Χρονικό λέει πως «ο Φραγκίσκος ένοιωσε τον εαυτό του εντελώς μεταμορφωμένο σε Χριστό» - μεταμορφωμένος όχι μόνο πνευματικά, αλλά και σωματικά, δηλαδή, όχι μόνο μεταμόρφωση των πνευματικών και ψυχολογικών αισθήσεων του, αλλά και των σωματικών. Αποδεχόμενοι πως ο Φραγκίσκος ήταν εντελώς πεπεισμένος πως είχε αρπαγεί πνευματικά προς τον Λόγο, η παρουσία ειδικών σωματικών αισθήσεων δεν μπορεί –σύμφωνα με τον Άγιο Ισαάκ– να αποδοθεί σε ενέργεια κάποιας πνευματικά αγαθής δύναμης.

Οι σωματικές αισθήσεις του Φραγκίσκου μπορούν να ερμηνευθούν ως έργα της δικής του

διανοητικής φαντασίας που κινείται παράλληλα με την πνευματική του έκσταση. Είναι δύσκολο να πει κανείς –στην προκειμένη περίπτωση- τι υπερίσχυε στην πλάνη του Φραγκίσκου: η πνευματική του αλαζονεία, ή ο μενταλισμός του (διανοητική φαντασίωση). Πάντως, ο μενταλισμός του ήταν μάλλον αρκετά ισχυρός. Αυτό επιβεβαιώνεται από τις χαρακτηριστικές συνθήκες του ασυνήθιστα πολύπλοκου οράματος που εμφανίστηκε στον Φραγκίσκο, αφού ένοιωσε τον εαυτό του εντελώς μεταμορφωμένο σε Χριστό – που είναι ολοφάνερα μια σοβαρότατη κατάσταση πλάνης, με ρίζες –όπως λέει ο Άγιος Νείλος– στην ματαιοδοξία.

Η υπερβολή της «εξύψωσης» του Φραγκίσκου, που παρατηρείται στην περιγραφή του οράματός του, φαίνεται πολύ καθαρά, όταν συγκριθεί με την μεγαλοπρεπή όραση του Χριστού την οποία ο Άγιος Σεραφείμ του Σάρωφ αξιώθηκε να δει όταν υπηρετούσε ως διάκονος την Μεγάλη Πέμπτη της Εβδομάδας των Παθών. [13]

Σε αντίθεση με τον Φραγκίσκο, ο Άγιος Σεραφείμ δεν επιδίωκε «να νοιώσει τον εαυτό του μεταμορφωμένο σε Ιησού» μέσα από τις προσευχές και τους αγώνες του. Προσευχόταν απλά και βαθειά, μετανιώντας για τις αμαρτίες του. Κατά την διάρκεια της προσευχής του, και σαν αποτέλεσμα των μεγάλων ασκητικών του κόπων, η μυστική δύναμη της Χάριτος μεγάλωνε μέσα του, χωρίς ο ίδιος να το νοιώθει ή να το υποψιάζεται. Καθώς στεκόταν μπροστά στον θρόνο (την Αγία Τράπεζα) με φλεγόμενη καρδιά, όπως λένε τα λόγια του Ηλία του Έκδικου : «...η ψυχή, έχοντας ελευθερώσει τον εαυτό της από κάθε τι εξωτερικό, ενώνεται δια της προσευχής, και εκείνη η προσευχή, σαν είδος φλόγας που τυλίγει την ψυχή - όπως η φωτιά που τυλίγει τον σίδηρο - την πυρακτώνει ολόκληρη», [14] ο Άγιος Σεραφείμ έμεινε εμβρόντητος από την εμφάνιση της Μυστηριακής Θεϊκής Δύναμης. Ο Άγιος Σεραφείμ ούτε φαντάστηκε, ούτε ονειρεύτηκε, ούτε περίμενε ένα τέτοιο όραμα. Όταν συνέβη, ήταν τόσο αποσβολωμένος, που χρειάστηκε να περάσουν δύο ώρες για να «συνέλθει». Αργότερα, ο ίδιος περιέγραψε τι είχε συμβεί. Πρώτα, ένοιωσε να τον λούζει απότομα ένα ασυνήθιστο φως, σαν να ήταν από τον ήλιο. Μετά, είδε τον Υιό του Ανθρώπου εν δόξη, να λάμπει πιο φωτεινός κι από τον ήλιο, με ένα ανέκφραστο φως, και να Τον περιστοιχίζουν «σαν σμάρι μελισσών» οι ουράνιες δυνάμεις. Καθώς ξεπρόβαλλε από την Βόρεια Πύλη (του ναού), ο Χριστός σταμάτησε μπροστά στον άμβωνα και, υψώνοντας τα Χέρια Του, ευλόγησε εκείνους που λειτουργούσαν και εκείνους που προσεύχονταν. Το όραμα εξαφανίστηκε αμέσως μετά.

Κάποια σημεία της αφήγησης του οράματος του Αγίου Σεραφείμ παρουσιάζουν αρκετό ενδιαφέρον για την παρούσα μελέτη. Πρωτίστως, σε αντίθεση με την προσευχή του Φραγκίσκου, η προσευχή του Αγίου Σεραφείμ στερείται κάθε ένδειξης που θα υπονοούσε –έστω κατ' ελάχιστο- πως ο ίδιος επιθυμούσε οποιαδήποτε ορατά (αισθητά) σημάδια της Θεϊκής Παρουσίας. Το δε τελευταίο που θα περνούσε ποτέ από το μυαλό του, ήταν πως ο ίδιος θα ήταν άξιος να «μεταμορφωθεί σε Ιησού», όπως το ευχόταν ο Φραγκίσκος. Το κύριο χαρακτηριστικό της προσευχής του Αγίου Σεραφείμ είναι η βαθύτατη ταπεινοφροσύνη, η οποία έγινε φανερή με την έναρθη ομολογία αμαρτωλότητας που τον ωθούσε προς την προσευχητική μετάνοια. Η σημασία αυτού είναι – όπως μας το δηλώνουν επανειλημμένα οι Πατέρες της Εκκλησίας – πως η αληθινή ταπείνωση προλαμβάνει την πτώση του ανθρώπου στην ματαιοδοξία.

Η δεύτερη σημαντική πτυχή της προσευχής του Αγίου Σεραφείμ είναι πως δεν ζητήθηκε από τον Θεό καμία χάρη για Θεϊκή Φανέρωση. Ούτε –φυσικά– εντοπίζεται οτιδήποτε υπερφίαλο στην μετάνοιά του, είτε νομιζόμενο είτε φανταζόμενο, την ώρα που προσευχόταν. Αυτό βέβαια είναι και ανάλογο προς την μετάνοια του Αγίου Σεραφείμ, αφού, με το να αρθρώνει ο ίδιος την μετάνοιά του είναι καθαρή ένδειξη πως ποτέ του δεν είχε πλανηθεί ώστε να πιστέψει πως είχε φτάσει σε κάποιο βαθμό αξίας όπου –παρά τις αμαρτίες του- θα μπορούσε με τόλμη να ζητήσει Άγια πράγματα. Εάν είχε τέτοια ιδέα για τον εαυτό του, πολύ εύκολα θα είχε υποπέσει σε έπαρση. Η προσευχή του Αγίου Σεραφείμ είχε την ακριβώς αντίθετη βλέψη, πράγμα που τελικά τον κατέστησε άξιο μιας Θεϊκής Οπτασίας. Στο έργο του «Ο Πρώτος Αιώνας Αγάπης», ο Άγιος Μάξιμος ο Ομολογητής το εξέφρασε ως εξής: «Εκείνος που δεν έχει αποκτήσει την γνώση Θεού δια της αγάπης, έχει μεγάλη ιδέα για όσα κάνει, σύμφωνα με τον Θεό. Αλλά ο άνθρωπος που την έχει λάβει, επαναλαμβάνει μέσα στην καρδιά του τα λόγια του προπάτορός μας Αβραάμ, όταν εμφανίσθηκε ο Θεός ενώπιόν του : «Γη και σποδός είμαι» (Γεν.18:27)»

Όσο για το όραμα του Αγίου Σεραφείμ, πρέπει να σημειωθεί πως η ύψιστη πνευματική κατάσταση, η οποία αποκτάται με τον τρόπο που υποδεικνύεται από τους ασκητές στην Φιλοκαλία, διαμορφώνεται μέσα στην καρδιά του ανθρώπου, και έξω από την σφαίρα του νοός και των αισθήσεων, συνεπώς, έξω από την σφαίρα της διανοητικής φαντασίας. Ο Αββάς Ευάγγριος, στο έργο του «Κείμενα περί Ενεργούς Ζωής – εις Ανατόλιον», λέει:

Ο νους δεν πρόκειται να δει μέσα του τον τόπο του Θεού, παρά μόνο αν υψωθεί πάνω από κάθε σκέψη υλικών και δημιουργημένων πραγμάτων. Και δεν θα μπορέσει να υψωθεί πάνω από αυτά, παρά μόνο αν απαλλαγεί από τα πάθη που τον συνδέουν με τα αισθητά αντικείμενα, και πάψει να υποκινεί σκέψεις γύρω από αυτά. Θα απαλλαγεί από τα πάθη, δια των αρετών, και των απλοϊκών σκέψεων μέσω πνευματικής μελέτης. Όμως, θα αποβάλλει ακόμα και αυτό, όταν του παρουσιαστεί εκείνο το Φως, το οποίο, κατά την προσευχή, σημειώνει τον τόπο του Θεού. [16]

Η εμπειρία της μυστικής ένωσης του ανθρώπου με τον Θεό είναι, συνεπώς, πολύ δύσκολο να μεταφερθεί με εκφράσεις ανθρώπινες. Συμβαίνει, όμως, να επιτρέπονται οπτασίες και σε ανθρώπους που έχουν καλλιεργήσει την εσωτερική απάθεια, αλλά, στην πλειοψηφία αυτών των περιπτώσεων, οι οπτασίες είναι στιγμιαίες, και αγγίζουν το βαθύτερο είναι του ανθρώπου – έρχονται, σαν από μέσα τους. Ο Άγιος Ισαάκ ο Σύρος διευκρινίζει: «Αν είσαι αγνός, τότε ο παράδεισος είναι εντός σου, και εντός σου θα δεις αγγέλους, και μαζί τους, και εντός τους, τον Κύριο των Αγγέλων.» [17] Οι Πατέρες της Ορθόδοξης Εκκλησίας διδάσκουν πως όλες αυτές οι εμπειρίες βρίσκονται πέρα από την κάθε προσδοκία του ταπεινού ανθρώπου, καθ' ότι ο ασκητής μέσα στην ταπεινοφροσύνη του δεν αισθάνεται τον εαυτό του άξιο τέτοιας δωρεάς.

Ανακεφαλαιώνοντας την εμπειρία του Αγίου Σεραφείμ, διαπιστώνουμε πως έχει τα ακόλουθα χαρακτηριστικά:

1. Απλότητα
2. Μετάνοια
3. Ταπεινοφροσύνη

4. Κάποιο απρόσμενο όραμα, πέρα από κάθε κατηγορία αισθητού και λογικού,
5. Πνευματική έκσταση ή αρπαγή

Τονίζοντας το τελευταίο σημείο, ο προαναφερόμενος Άγιος Ισαάκ εξηγεί: "...η θεωρία ενός υπέρ-συνειδησιακού οράματος, δωρούμενου από Θεϊκή Δύναμη, παραλαμβάνεται από την ψυχή, μέσα της, άυλα, ξαφνικά και απρόσμενα. Ανακαλύπτεται και αποκαλύπτεται εντός, επειδή, σύμφωνα με τα λόγια του Ιησού, «η βασιλεία των ουρανών είναι εντός σας». Αυτή η θεωρία εντός ενός οράματος, που αποτυπώνεται στα απόκρυφα του νούς (η ανώτερη διάνοηση), αυτοαποκαλύπτεται, χωρίς να υφίσταται η οποιαδήποτε σκέψη περί αυτής.» [18]

Από τα ανωτέρω σημεία, που έχουν καταγραφεί από την σύγκριση ανάμεσα στα δυο οράματα, και στο τι βίωσαν αντίστοιχα ο Φραγκίσκος και ο Άγιος Σεραφείμ κατά την διάρκεια των οραμάτων αυτών, παρατηρείται μια ολοφάνερη διαφορά στον μυστικισμό των δύο. Ο μυστικισμός του Αγίου Σεραφείμ εμφανίζεται σαν μια καθαρά πνευματική έκσταση – σαν κάτι που παραχωρήθηκε στον ασκητή, σαν μια δωρεά πνευματικής όρασης, σαν ένας φωτισμός της ανώτερης διάνοιας, [19] ενώ η πνευματική εμπειρία του Φραγκίσκου είναι ένας μυστικισμός που είχε προκληθεί από την θέλησή του, και που είχε προφανώς σκοτισθεί από την δική του φαντασία και αισθησιασμό.

Μια περαιτέρω διακριτή διαφορά ανάμεσα στους δύο είναι η διαφορετικότητα στον τρόπο που εκφράζουν την σχέση τους με τον Χριστό. Σε αντίθεση με τον Άγιο Σεραφείμ, ο οποίος βίωσε την πνευματική δύναμη του Χριστού μέσα στην καρδιά του και δέχθηκε τον Χριστό μέσα του, ο Φραγκίσκος, στην δική του απεικόνιση, είχε προσλάβει τις εντυπώσεις του από την επίγεια ζωή του Χριστού. Ο Φραγκίσκος είχε απορροφηθεί από την εξωτερική σκοπιά των βασανισμών του Χριστού. Η εντύπωση αυτή «τον βρήκε» στην τοποθεσία Monte La Verna, σαν να ήρθε απ' έξω.

Συνακόλουθη με την πανίσχυρη επιθυμία του να βιώσει τα βάσανα του Χριστού, ήταν και η εμμονή του να μιμείται και άλλες «επίγειες» πλευρές της ζωής του Ιησού. Όχι μόνο έστειλε δικούς του «Αποστόλους» σε διάφορα μέρη της γης για να διδάξουν, δίνοντάς τους περίπου τις ίδιες οδηγίες που ο Σωτήρας είχε δώσει στους δικούς Του Αποστόλους, [20] αλλά και λίγο πριν από τον θάνατό του, παρουσίασε ενώπιον των μαθητών του κάτι παρόμοιο με τον Μυστικό Δείπνο. Λέει ο βιογράφος του: «Επανέλαβε εκείνο το αγιασμένο γεύμα, το οποίο ο Κύριος εόρτασε μαζί με τους μαθητές Του για τελευταία φορά.» [21] Αυτή η αλαζονεία δεν συγχωρείται με δικαιολογία την επιδεικτική ζωή του, ασχέτως πόσο αυστηρός μπορεί να ήταν ο ασκητισμός του, ή πόσα ενάρετα πράγματα είχε κάνει. Από την Ορθόδοξη άποψη, αποτελεί ξεκάθαρη ένδειξη της σοβαρότητας της πτώσης του στην κατάσταση πνευματικής πλάνης. Πριν προχωρήσω, είναι απαραίτητο να περιγράψω εν συντομία την κατάσταση που ονομάζεται «πλάνη». Σύμφωνα με τον Μητροπολίτη Αντώνιο Khrapovitsky,

«...σε γενικές γραμμές, η πλάνη συνήθως προκύπτει όταν ο διάβολος εξαπατά τον άνθρωπο, υποβάλλοντάς του την σκέψη πως του έχουν παραχωρηθεί οράσεις (ή άλλες δωρεές της Χάριτος). Τότε ο πονηρός συνεχίζει να τυφλώνει την συνείδησή του, πείθοντάς τον για την προφανή αγιότητά του, και υπόσχεται πως θα του δώσει την δύναμη να τελεί θαυμαστά έργα. Ο πονηρός οδηγεί έναν τέτοιο ασκητή σε βουνοκορφή ή στην στέγη της



εκκλησίας, και του «δείχνει» εκεί ένα φλεγόμενο άρμα ή κάποιο παρόμοιο θαυμάσιο πράγμα, το οποίο θα τον μεταφέρει στον Ουρανό. Ο πλανημένος τότε κάνει ένα βήμα να επιβιβαστεί (αποδεχόμενος την απάτη), και πέφτει με το κεφάλι προς στην άβυσσο, όπου τον συντρίβει ο θάνατος, χωρίς να έχει μετανοήσει.. [22]

Αυτό που φαίνεται ξεκάθαρα μέσα σε μια τόσο σύντομη ανάλυση της πλάνης είναι πως το θύμα που υφίσταται μια τέτοια εμπειρία έχει ήδη υποπέσει σε κάποια μορφή υπερηφάνειας, συνήθως την ματαιοδοξία, εξ ου και η πεποίθηση πως επί τέλους, αποκτήθηκε η κατάσταση εκείνη όπου –εξαπατημένος– πιστεύει πως δεν χρειάζεται πλέον να προσέχει το ενδεχόμενο της πτώσης του σε κάποιο αμάρτημα, ή ακόμα την βλασφημία εναντίον του Θεού. Πρόκειται βέβαια για ένα Εωσφορικό αμάρτημα, και εξ ορισμού το πλέον δύσκολο να αντιμετωπιστεί, και γι' αυτό επισημαίνεται η σοβαρότητα και η συνεχής υπόμνηση στα θρησκευτικά κείμενα της ασκητικής υπακοής και ταπεινότητας, μέχρι την τελευταία στιγμή της επίγειας ζωής του ανθρώπου.

Έχει ήδη αναδειχθεί πιο πάνω, πως το όραμα του Φραγκίσκου περιέχει ισχυρά σημάδια πνευματικής πλάνης. Αυτό που απομένει, συνεπώς, είναι να μελετηθούν τα έργα και οι πράξεις του Φραγκίσκου, τα οποία θα είναι και τα καθοριστικά χαρακτηριστικά του μυστικισμού του. Παρουσιάζοντας μερικά περιστατικά από την ζωή του Φραγκίσκου και συγκρίνοντάς τα εν συνεχεία με περιστατικά από την ζωή του Αγίου Σεραφείμ του Σάρωφ, θα μπορέσουμε να συνάγουμε κάποια συμπεράσματα σχετικά με τον μυστικισμό των δύο αυτών ασκητών. Οφείλουμε να επισημάνουμε εδώ, πως τα δειγματοληπτικά περιστατικά που επιλέξαμε είναι γενικά τα πιο χαρακτηριστικά των δύο προσώπων.

Είναι καταγεγραμμένο στο ντοκουμέντο Fioretti πως ο Φραγκίσκος κάποτε παρέλειψε να τηρήσει τον κανόνα μιας αυστηρής νηστείας, εξ αιτίας κάποιας ασθένειας. Αυτό βάρυνε τόσο πολύ στην συνείδηση του ασκητή, που αποφάσισε να μετανοήσει και να τιμωρήσει τον εαυτό του. Διαβάζουμε στο Χρονικό:

... διέταξε να συγκεντρωθεί ο κόσμος στον δρόμο της Ασίζης, για κήρυγμα. Όταν τελείωσε το κήρυγμά του, είπε στον κόσμο πως δεν πρέπει να φύγει κανείς, μέχρι ο ίδιος να επιστρέψει. ο ίδιος μπήκε μέσα στον καθεδρικό ναό μαζί με πολλούς αδελφούς και τον Peter de Catani και είπε στον Peter να κάνει ό,τι θα τον διέταζε, σύμφωνα με τον όρκο υπακοής του, και χωρίς αντιρρήσεις. Ο Peter απάντησε πως δεν μπορεί και δεν θα έπρεπε καν να επιθυμεί κάτι που να εναντιώνεται στην όποια βουλή του (Φραγκίσκου), είτε αυτή αφορά τον ίδιο, είτε τον Φραγκίσκο. Ο Φραγκίσκος τότε έβγαλε το εξωτερικό του ένδυμα, και διέταξε τον Peter να του περάσει ένα σχοινί γύρω από τον λαιμό και να τον οδηγήσει έτσι ημίγυμνο έξω στον κόσμο, στο ίδιο εκείνο σημείο που είχε κάνει το κήρυγμά του. Στη συνέχεια, ο Φραγκίσκος διέταξε ένα άλλο αδελφό να γεμίσει ένα κύπελλο με στάχτες, να ανέβει στην εξέδρα απ' όπου είχε κηρύξει προηγουμένως, και να αδειάσει τις στάχτες επάνω στο κεφάλι του. Αυτός ο αδελφός όμως δεν τον υπάκουσε, επειδή τον είχε αναστατώσει πάρα πολύ η διαταγή αυτή, αλλά και εξ αιτίας της συμπόνοιας και της αφοσίωσής του προς τον Φραγκίσκο. Πήρε όμως ο αδελφός Peter το σχοινί στα χέρια του, και άρχισε να σέρνει τον Φραγκίσκο πίσω του, καθώς τον είχε διατάξει ο ίδιος. Έκλαιγε πικρά την ώρα που το έκανε αυτό, και οι άλλοι αδελφοί είχαν πνιγεί στα δάκρυα από λύπη και θλίψη. Όταν πια είχε συρθεί ημίγυμνος ενώπιον των πολιτών στον τόπο που

είχε κηρύξει, τους είπε: «Εσείς, και όλοι όσοι έχουν αφήσει τον κόσμο ακολουθώντας το παράδειγμά μου, με θεωρείτε άγιο άνθρωπο και όμως, ενώπιον Θεού και υμών, μετανιώ, επειδή κατά την διάρκεια αυτής της ασθένειάς μου, έφαγα κρέας και λίπος». [23]

Φυσικά, η αμαρτία του Φραγκίσκου δεν ήταν τόσο φοβερή, και ούτε άξιζε μια τόσο δραματική μορφή τιμωρίας, όπως ήταν αυτή με την οποία έντυσε ο Φραγκίσκος την μετάνοιά του. Πάντως, αυτή ήταν η χαρακτηριστική μορφή ευσέβειας του Φραγκίσκου. Πάσχιζε να εξιδανικεύει το κάθε τι που είχε υποχρέωση να κάνει ένας ασκητής. Επίσης πάσχιζε να εξιδανικεύει την άκρως ασκητική πράξη της μετάνοιας.

Η εξιδανίκευση των Χριστιανικών ασκητικών έργων από τον Φραγκίσκο μπορούν επίσης να παρατηρηθούν στην σχέση του με την πράξη της ελεημοσύνης. Αυτό φαινόταν από τον τρόπο που ο Φραγκίσκος αντιδρούσε στους ζητιάνους. Στα μάτια του Φραγκίσκου, οι ζητιάνοι ήταν πλάσματα ενός πολύ μεγάλου αναστήματος, συγκριτικά με τους άλλους ανθρώπους. Κατά την αντίληψη αυτού του Ρωμαιοκαθολικού μύστη, ο ζητιάνος ήταν φορέας μιας ιερής αποστολής, καθ' ότι αποτελούσε εικόνα του φτωχού, περιπλανώμενου Ιησού. Κατά συνέπεια, μέσα στις οδηγίες του, ο Φραγκίσκος υποχρεώνει τους μαθητές του να ζητούν ελεημοσύνη. [24]

Τέλος, ο εξιδανικευμένος ενθουσιασμός του Φραγκίσκου είχε γίνει ιδιαίτερα εμφανής στις αναπολήσεις του περί των επίγειων βασάνων του Χριστού. Η βιογραφία του Φραγκίσκου αναφέρει πως «όντας μεθυσμένος από αγάπη και συμπόνοια για τον Χριστό, ο ευλογημένος Φραγκίσκος κάποτε σήκωσε ένα κομμάτι ξύλο από το έδαφος, και, κρατώντας το στο αριστερό του χέρι, πέρασε το δεξί του χέρι ανάλαφρα από πάνω, σαν να ήταν δοξάρι πάνω από χορδές βιολιού, και σιγομουρμούρισε ένα Γαλλικό τραγουδάκι για τον Κύριο Ιησού Χριστό. Το τραγούδι αυτό τελείωσε, με δάκρυα συμπόνοιας για τα βάσανα του Χριστού, και ο Φραγκίσκος, με ειλικρινείς στεναγμούς και πέφτοντας σε έκσταση, έμεινε ατενίζων τον ουρανό.....» [25]

Δεν υπάρχει αμφιβολία, όπως και οι ίδιοι οι βιογράφοι του Φραγκίσκου κατ' ευφημισμὸν πιστοποιούν, πως αυτός ο σημαντικός ιδρυτής του Φραγκισκανού Τάγματος ήταν κάπως εκδηλωτικός στις πράξεις μετάνοιας του, προδίδοντας με αρκετά γραφικό τρόπο την απουσία του κρίσιμου βαθμού επιφυλακής που απαιτείται στον ασκητικό βίο για την απόκτηση γνήσιας ταπεινότητας. Μάλιστα, όπου αναπτύσσονται οι ενδείξεις της ταπεινότητας του Φραγκίσκου στο έργο Fioretti, δεν λείπει πουθενά η ζημιόγωνα αλαζονεία, π.χ., αν ο Θεός του μιλάει –για παράδειγμα– δια στόματος του αδελφού Λέοντα, [26] ή, όταν ο ίδιος έχει την πεποίθηση πως εξελέγη από τον Θεό «να διακρίνει το καλό και το κακό παντού», όπου εξεταζόταν από τον αδελφό Masseo για την ταπεινότητά του. [27] Είναι αλήθεια πως ο Φραγκίσκος περιγράφει την ευτέλειά του και την αθλιότητά του, όμως σε όλα αυτά, λείπει η οποιαδήποτε συνοδευτική μεταμέλεια ή συντριβή, που θα έπειθαν ότι πράγματι θεωρεί τον εαυτό του ανάξιο ενώπιον του Θεού. Αν και συχνότατα αναφερόταν στην ανάγκη της ταπεινότητας, και έδινε στους Φραγκισκανούς αδελφούς χρήσιμες οδηγίες επί του θέματος αυτού, ο ίδιος την είχε βιώσει μόνο σε μεμονωμένες κρίσεις, και μάλιστα πολύ ισχυρές. Οι κρίσεις «έρχονταν», όχι εντελώς απαλλαγμένες (όπως επισημάνθηκε προηγουμένως) από υπερβολή και μελόδραμα. Τίποτε όμως δεν είναι τόσο αποκαλυπτικό στο ζήτημα αυτό, όσο οι ίδιες του οι δηλώσεις προς τους αδελφούς. Κάποια φορά είχε πει

στους μαθητές του «Δεν διακρίνω καμία παράβαση μέσα μου, την οποία δεν θα μπορούσα να διορθώσω δια της εξομολόγησης και μετάνοιας. Διότι ο Κύριος, εν τω ελέει Του, μου παραχώρησε την δωρεά του να διακρίνω ξεκάθαρα κατά την προσευχή μου σε τι Τον έχω ευχαριστήσει ή δυσареστήσει.» [28] Τα λόγια αυτά, φυσικά, απέχουν πολύ από την γνήσια ταπεινότητα. Μάλλον θυμίζουν τα λόγια εκείνου του ενάρετου ανθρώπου ο οποίος ήταν ευχαριστημένος με τον εαυτό του (ο Φαρισαίος), και ο οποίος, στην σχετική παραβολή, στεκόταν στη μέση του ναού ενώ ο Τελώνης είχε πέσει πρηνής σε μια γωνία, ικετεύοντας τον Θεό με λόγια αληθινής ταπεινότητας: «Ο Θεός ιλάσθητί μοι τον αμαρτωλό».

Όταν συγκριθούν οι πράξεις «ταπεινότητας» του Φραγκίσκου με την χιλιοήμερη πνευματική μάχη του Αγίου Σεραφείμ επί ενός βράχου, το αποτέλεσμα είναι μια ακραία αντίθεση. Καθώς πολεμούσε με τα πάθη του [29], ο Άγιος Σεραφείμ φώναζε τα ίδια λόγια του Τελώνη – ξανά και ξανά - : «Ο Θεός ιλάσθητί μοι τον αμαρτωλό». Στον άθλο αυτό δεν διαπιστώνεται ούτε έπαρση, ούτε φανταχτερή επίδειξη. Ο Άγιος Σεραφείμ απλώς καταφεύγει στον μοναδικό τρόπο που του προσφέρεται για συγχώρηση, αφού (α) έχει αναγνωρίσει τα πάθη του, (β) έχει αναβλύσει η συντριβή, μέσα από την μετάνοιά του για την πνευματική του κατάσταση, (γ) έχει νοιώσει την ανάγκη να υπερνικήσει τα πάθη του, (δ) έχει αναγνωρίσει πως είναι ανίκανος και ανάξιος να το κατορθώσει αυτό από μόνος του, και (ε) ικετεύσει τον Θεό επί μακρόν και εντατικά για το έλεός Του.

Ακόμα και κατά τα τελευταία χρόνια της ζωής του, όταν ο Άγιος Σεραφείμ αξιώθηκε να βιώσει πολλές εμπειρίες ασυνήθιστης πνευματικής έντασης, καθώς επίσης και απ' ευθείας κοινωνία με τον Θεό, ποτέ δεν υπέπεσε στην αυταρέσκεια ή την αυτο-κολακεία. Αυτό γίνεται αρκετά φανερό, μέσα στον τώρα διάσημο διάλογο με τον N. Motovilov, [30] καθώς επίσης και στην κουβέντα του με τον μοναχό Ιωάννη, όταν –με την Χάρη του Θεού– φανερώθηκε με μια ασυνήθιστη φωτεινότητα. Μάλιστα, ο Άγιος Σεραφείμ αδυνατούσε να περιγράψει την κατάσταση αυτής της φωτεινότητας με λόγια δικά του. Επίσης είναι γνωστό πως ο Άγιος Σεραφείμ ήταν φορέας ενός υπερφυσικού δώρου, της διορατικότητας και της προφητικής οράσεως.

Οι καρδιές των ανθρώπων που τον πλησίαζαν ήσαν για εκείνον σαν ένα ανοιχτό βιβλίο, και όμως, ούτε μια φορά δεν διακινδύνευσε τα υπερφυσικά δώρα που είχε λάβει, με επιδείξεις αλαζονείας ή έπαρσης. Οι δηλώσεις του και οι πράξεις του (σε αντίθεση με εκείνα του Φραγκίσκου, εφ' όσον η συνείδηση του Φραγκίσκου έλεγε πως είχε πληρώσει για τις αμαρτίες του και ευαρεστούσε τον Θεό) είναι σύμφωνες με όσα λένε λεπτομερώς οι ασκητές της Φιλοκαλίας για τον ταπεινό άνθρωπο. Με τα λόγια του Αγίου Ισαάκ του Σύρου:

Οι πραγματικά δίκαιοι πάντα σκέπτονται μέσα τους πως είναι ανάξιοι του Θεού. Και το ότι είναι όντως δίκαιοι αναγνωρίζεται από το γεγονός ότι παραδέχονται οι ίδιοι την αθλιότητά τους και την αναξιότητά τους να τυγχάνουν της μέριμνας του Θεού, και το ομολογούν αυτό μυστικά και φανερά, και την επιτυγχάνουν δια του Αγίου Πνεύματος, ώστε να μην μείνουν χωρίς την φροντίδα και τον κόπο που τους αρμόζει ενόσω υπάρχουν στην ζωή αυτή. [31]

Οι συγκινησιακές τάσεις του Φραγκίσκου προς την ταπεινότητα – όπως στο προαναφερόμενο περιστατικό στην πλατεία της Ασίζης – ήσαν, γενικά, σπάνιες εκδηλώσεις. Η ταπεινότητά του συνήθως εμφανιζόταν, όχι σαν συναίσθημα, αλλά σαν μια

ορθολογική αναγνώριση των ισχνών δυνάμεών του, συγκρινόμενες με την Θεϊκή Δύναμη του Χριστού. Αυτό είχε δηλωθεί ξεκάθαρα, στο όραμά του στο Monte La Verna, όπου, "δύο μεγάλα φώτα", όπως λέει μέσα στο Χρονικό, "εμφανίστηκαν μπροστά στον Φραγκίσκο: στο ένα, αναγνώρισε τον Δημιουργό, και στο άλλο, αναγνώρισε τον εαυτό του. Και εκείνη την στιγμή, βλέποντας αυτό, προσευχήθηκε: Κύριε! Τι είμαι εγώ μπροστά Σου; Τι σημασία έχω εγώ, ένα ασήμαντο σκουλήκι της γης, ο ασήμαντος δούλος σου, συγκρινόμενος με την δύναμη την δική Σου;" Με δική του ομολογία, ο Φραγκίσκος εκείνη τη στιγμή είχε βυθιστεί στην θεωρία, στην οποία είδε το αμέτρητο βάθος του Θείου Ελέους και την άβυσσο της δικής του μηδαμινότητας.

Είναι περιττό να επισημάνουμε πως η πρώτη περιγραφή, με τα «δύο μεγάλα φώτα» - η οποία ολοφάνερα απογυμνώνει τον γνωστικό χαρακτήρα της εν συνεχεία απορίας που απευθύνει στον Θεό – είναι μια τολμηρή απόπειρα σύγκρισης. Έτσι, παρατηρείται μια σοβαρότατη αντίφαση μέσα στο κείμενο, η οποία ποσώς δεν συγκρίνεται με τις ευκρινείς Γραφικές ή Πατερικές αναφορές περί ταπεινότητας.

Όπως παρατηρήσαμε, η ταπεινότητα του Αγίου Σεραφείμ δεν ήταν μια ορθολογική συνειδητοποίηση των αμαρτιών του, αλλά μάλλον ένα συνεχώς βιούμενο συναίσθημα. Στις διδαχές του τις προφορικές και τις γραπτές, πουθενά δεν αναφέρεται πως σύγκρινε τον εαυτό του με την Θεότητα, συνάγοντας έτσι συμπεράσματα ως προς την πνευματική του κατάσταση. Σε μία και μόνο συναισθηματική τάση παρέδιδε τον εαυτό του συνεχώς: στην συνείδηση της αναξιοσύνης (ατέλειάς) του, που κατέληγε σε ειλικρινή συντριβή. Ο Θεοφάνης ο Έγκλειστος, ένας Ρώσος ασκητής της Ορθόδοξου Εκκλησίας, εξέφρασε την ουσία αυτού, ως εξής: «Ο Κύριος δέχεται μόνο εκείνον που Τον πλησιάζει με συνείδηση αμαρτωλότητας. Συνεπώς, απορρίπτει όποιον τον πλησιάζει με συνείδηση ενάρετου.» [32]

Αν, ως αποτέλεσμα των ανωτέρω, έβγαζε κανείς συμπέρασμα για την ταπεινότητα του Φραγκίσκου επί τη βάσει των ασκητικών συνταγών για μοναχούς περί ταπεινότητας στην Φιλοκαλία, τότε ο Λατίνος μύστης δεν μοιάζει με το ιδανικό της Χριστιανικής ταπεινότητας. Στην συνείδησή του πως ευαρεστούσε τον Θεό είχε προστεθεί και μια γερή δόση της προσωπικής του αρετής. Κάτι παρόμοιο, από μια Ορθόδοξη ανάλυση του μυστικισμού του Φραγκίσκου, μπορεί να παρατηρηθεί στην ιστορία του Τολστόϊ, πατήρ Σέργιος: "Εκείνος (ο πατήρ Σέργιος) φανταζόταν τον εαυτό του σαν ένα καιόμενο λύχνο, και, όσο πιο πολύ το αισθανόταν αυτό, τόσο αντιλαμβανόταν μια αποδυνάμωση, μια κατάσβεση του θείου φωτός της αλήθειας που έκαιγε μέσα του." [33]

Ενθυμούμενοι την προειδοποίηση του Αγίου Νείλου που αναφέραμε νωρίτερα, η θλιβερή αυτή αποτίμηση των πνευματικών αποτελεσμάτων του ασκητισμού του Φραγκίσκου είναι η κατάληξη –ή, πιο συγκεκριμένα– είναι μια επακόλουθη πλάνη της σοβαρής εξαπάτησης που υπέστη στο Monte La Verna, όπου είχε ανακοινώσει πως είχε γίνει ένας μέγας φωστήρας.

Έτσι, η συνείδηση του Φραγκίσκου πως ήταν και «ένα φως», και είχε και το χάρισμα να γνωρίζει πως να είναι ευάρεστος στον Θεό, βρίσκονται αντιμέτωπα με την σκληρή απόφαση του πατέρα της ασκητικής ζωής, τον Μέγα Αντώνιο, ο οποίος δηλώνει πως αν δεν υπάρχει άκρα ταπεινότητα σε έναν άνθρωπο – ταπεινότητα ολόκληρης της καρδιάς, της ψυχής και του σώματος – τότε δεν πρόκειται να κληρονομήσει την Βασιλεία του

Θεού.[34] Η διαβεβαίωση του Αγίου Αντωνίου πως μόνο η βαθειά ταπεινότητα μπορεί να εκριζώσει την κακή πνευματική δύναμη που οδηγεί στην αυτό-επιβεβαίωση και την αυταρέσκεια. Μόνο η ταπείνωση που διεισδύει στην ίδια την σάρκα και το αίμα του ασκητή μπορεί, σύμφωνα με το νόημα της διδαχής των Ορθοδόξων Χριστιανών ασκητών, να τον σώσει από τους έμμονους συσχετισμούς της επηρμένης ανθρώπινης σκέψης.

Η ταπείνωση είναι η ουσιώδης δύναμη που μπορεί να συγκρατήσει τον κατώτερο νου με τα νοερά πάθη του, [35] και προετοιμάζει μέσα στην ψυχή του ανθρώπου το έδαφος για την ανεμπόδιστη εξέλιξη του ανώτερου νοός, [36] και από εκεί, με την Χάρη του Θεού, στην ανώτατη κατάσταση της ασκητικής ζωής- την γνώση του Θεού.

"Ο άνθρωπος ο σοφός εν τη ταπεινότητι," λέει ο Άγιος Ισαάκ ο Σύρος, "είναι η πηγή των μυστηρίων της νέας εποχής." [37]

## ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Η κύρια αιτία που συσκότισε την οδό της ασκητικής ζωής του Φραγκίσκου μπορεί να αποδοθεί στην θεμελιώδη κατάσταση της Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας στην οποία ανατράφηκε και εκπαιδεύτηκε. Μέσα στις συνθήκες της εποχής εκείνης, και στις συνθήκες της ίδιας της Ρωμαϊκής Εκκλησίας, η αληθινή ταπεινότητα δεν μπορούσε να σχηματιστεί μέσα στην συνείδηση του κόσμου. Ο ίδιος ο «Βικάριος του Χριστού επί της γης», με τις αξιώσεις του όχι μόνο προς την πνευματική αλλά και στην κοσμική εξουσία, ήταν αντιπροσωπευτικό δείγμα πνευματικής αλαζονείας. Δεν μπορεί κανείς να φανταστεί πνευματική αλαζονεία μεγαλύτερη από την προσωπική πεποίθηση ότι είναι αλάθητος. [38] Αυτό το βασικό ελάττωμα δεν θα μπορούσε παρά να επηρεάσει την πνευματικότητα του Φραγκίσκου, καθώς και την πνευματικότητα των Ρωμαιοκαθολικών γενικότερα. Όπως ο Πάπας λοιπόν, έτσι και ο Φραγκίσκος υπέφερε από πνευματική αλαζονεία. Αυτό το διακρίνει κανείς πολύ καθαρά, στην αποχαιρετιστήρια του ομιλία προς τους Φραγκισκανούς, όταν είπε: "Με καλεί τώρα ο Θεός, και εγώ συγχωρώ σε όλους τους αδελφούς μου – τους παρόντες και τους απόντες – τα παραπτώματά τους και τα λάθη τους, και, όσο είναι στην δύναμή μου, δίνω άφεση στις αμαρτίες τους." [39]

Τα λόγια αυτά αποκαλύπτουν πως στο θανατοκρέβατό του, ο Φραγκίσκος ένοιωθε τον εαυτό του να έχει αρκετή εξουσία να δίνει άφεση, όπως ο Πάπας. Είναι γνωστό πως η άφεση αμαρτιών έξω από το Μυστήριο της Εξομολόγησης και της Ευχαριστίας στην Ρωμαϊκή Εκκλησία ήταν προνόμιο της παπικής εξουσίας.[40] Η πεποίθηση του Φραγκίσκου πως είχε δικαίωμα στο προνόμιο αυτό γινόταν μόνο με την βεβαιότητα της αγιότητάς του.

Σε αντίθεση, οι ασκητές της Αγίας Ορθοδοξίας ποτέ δεν επέτρεπαν στον εαυτό τους να σφετερίζεται το δικαίωμα της άφεσης των αμαρτιών. Όλοι τους πέθαναν με την συναίσθηση της προσωπικής τους ατέλειας, και με την ελπίδα πως ο Θεός εν τω Ελέει Του θα τους συγχωρούσε τις αμαρτίες. Προς επίρρωση αυτού, αρκεί να θυμηθούμε τα λόγια του μεγάλου ασκητή της Θηβαΐδος, του Αγίου Σισώη. Τριγυρισμένος από τους αδελφούς την ώρα της επικείμενης αποδημίας του, φαινόταν να συζητάει με αθέατα πρόσωπα, όπως διηγείται το χρονικό, και οι αδελφοί τον ρώτησαν: «Πάτερ, πες μας, με ποιόν συζητάς;» Ο

Άγιος Σισώης τους απάντησε, «Είναι οι άγγελοι που ήρθαν να με πάρουν, αλλά εγώ τους εκλιπαρώ να με αφήσουν για λίγο χρόνο ακόμα, για να μετανοήσω.» Γνωρίζοντας πως ήταν τέλειος στις αρετές, όταν οι αδελφοί του αποκρίθηκαν «Δεν έχεις ανάγκη από μετάνοια, πάτερ», ο Άγιος τους απάντησε, «Στ' αλήθεια, δεν γνωρίζω αν έχω καν αρχίσει να μετανοώ.» [41]

Τελικά, όπως διακρίνεται στις προηγούμενες παραγράφους, ο μυστικισμός του Φραγκίσκου της Ασίζης αποκαλύπτει πως αυτός ο πολύ σεβαστός ιδρυτής του Τάγματος των Φραγκισκανών κινήθηκε προοδευτικά μέσα στη ζωή του, σε μια αυξανόμενη κατάσταση πλάνης, από την στιγμή που άκουσε την εντολή να ανακαινίσει την Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία (μέσω του ασυνήθιστου οράματος του Εσταυρωμένου Χριστού στο Monte La Verna) και μέχρι την στιγμή της θανάτου του.

#### Σημειώσεις

1. Guerier, V., Francis, σελ. 312-313.

2. Η δεκαεπτάχρονη Luisa Lato, συνήθως με άριστη σωματική υγεία, έπεφτε σε μια κατάσταση έκστασης κάθε Παρασκευή – αίμα έρεε από την αριστερή της πλευρά, και στα χέρια και τα πόδια της εμφανίζονταν τραύματα που αντιστοιχούσαν ακριβώς στις θέσεις των τραυμάτων του Εσταυρωμένου Σωτήρος, και με την μορφή που απεικονίζονται επάνω σε σταυρούς.

3. Guerier, σελ. 314-315.

4. Του ιδίου, p 308.

5. Dumas, G., "La Stigmatisation chez les mystiques cretiens," (Ο Στιγματισμός στους Χριστιανούς μύστες), *Revue des deux Mondes*, 1 Μαΐου 1907; στον Guerier, σελ. 315-317.

6. Guerier, σελ. 315.

7. Σύμφωνα με τους Ορθοδόξους, ο Σταυρός δεν ήταν μια ανάγκη που είχε επιβληθεί στον Θεό, ούτε ήταν το Αίμα του Μονογενούς Υιού πηγή ικανοποίησης του Θεού-Πατρός, όπως διδάσκουν οι Λατίνοι Σχολαστικοί. Το ζήτημα της «ικανοποίησης της Θείας Δικαιοσύνης του Θεού» είναι μια έκφραση που δεν βρίσκεται πουθενά – ούτε μέσα στις Γραφές, ούτε στα γραπτά των Πατέρων της Εκκλησίας, αλλά ήταν μια επινόηση του Ανσέλμου της Καντερβουρίας (περίπου 1100 μ.Χ.) η οποία αξιοποιήθηκε από τον Θωμά Ακινάτη, για να γίνει επίσημο σωτηριολογικό δόγμα στην Λατινική Δύση. (Συγκρίνετε αυτό με τον Μέγα Αθανάσιο, Η Ενσάρκωσις του Λόγου του Θεού).

8. Θα καταστεί εμφανές από την σύγκριση μέσα στο δοκίμιο αυτό πως ο «μυστικισμός» στην Ορθόδοξη Εκκλησία είναι πέρα από κάθε αισθησιακή και ορθολογική κατηγορία. Ο κανονικός ορισμός αυτού στη ασκητική ζωή είναι η απάθεια, ή αποστασιοποίηση από κάθε ανάγκη, συναίσθημα, και εν τέλει, από κάθε λογισμό – είτε θετικό είτε αρνητικό (συγκρίνετε με Αββά Ευάγριο που αναφέρεται ανωτέρω).

9. Δείτε τον βίο του Αγίου Ισαακίου του Ερημίτη των Σπηλαιών του Κιεβου, *God's Fools* (Οι Σαλοί του Θεού). Εκδόσεις Synaxis Press, Chilliwack, B.C., Καναδάς, 1976, σελ. 21.
10. *Hyperconsciousness*, (Υπερσυνειδησις) σελ. 292-293, 2η έκδοση.
11. Kadloubovsky, E. και Palmer, G., *Early Fathers from the Philokalia*, (Πρώιμοι Πατέρες της Φιλοκαλίας) "Άγιος Ισαάκ ο Σύρος, Οδηγίες για Πνευματική Παιδεία," Faber and Faber, Λονδίνο, 1959. (έκτοτε αναφέρεται ως *Early Fathers* – Πρώιμοι Πατέρες).
12. *Early Fathers* (Πρώιμοι Πατέρες), σελ. 140, παράγραφοι 114, 115, 116.
13. *Saint Seraphim of Sarov* (Άγιος Σεραφεΐμ του Σάρωφ), σελ. 61-62 (Ρώσικη έκδοση), που αναφέρεται στις σημειώσεις που έχουν μεταφραστεί από την Ρώσικη, ως ανωτέρω.
14. Φιλοκαλία, Τόμος 3, σελ. 322, παράγραφος 103 (Ελληνική έκδοση).
15. *Early Fathers* (Πρώιμοι Πατέρες), σελ. 297, 47.
16. *Op. cit.*, σελ. 105, παράγραφος 71.
17. *Works of St. Isaac the Syrian*, (Λόγοι του Αγίου Ισαάκ του Σύρου) 3η έκδοση, Κήρυγμα 8, σελ. 37.
18. Φιλοκαλία, Τόμος 2, σελ. 467, παράγραφος 49. Εδώ πρέπει να σημειώσουμε πως τα λόγια του Αγίου Ισαάκ που παρατίθενται (ότι μια πνευματική όραση έρχεται απρόσμενα) δεν πρέπει να τα εκλάβουμε σαν απόλυτο κανόνα για όλα τα περιστατικά παρομοίων οράσεων. Σαν εξαίρεση του παρατεθέντος λόγου, αλλά και ως εντελώς έκτακτα φαινόμενα, κάποιοι άγιοι ασκητές έχουν αξιωθεί πολύ ασυνήθιστων οραμάτων τα οποία ανέμεναν, έχοντας όμως κάποιο προαίσθημα – κάτι σαν ασυναίσθητη προφητεία – μια προφητεία του θαύματος που αναπόφευκτα θα συνέβαινε. Ένα τέτοιο, έκτακτο περιστατικό – μια πρόβλεψη του θαύματος που θα γινόταν – συνέβη στον Άγιο Σέργιο του Ραντονέζ, στα τέλη της ζωής του. Το περιστατικό αυτό περιγράφεται λεπτομερώς στο Ρωσικό έργο, *Hyperconsciousness*, (Υπερσυνειδηση), σελ. 377. (Η βιβλιογραφία δεν ήταν διαθέσιμη στον συγγραφέα. Αναφερόταν στις σημειώσεις που είχαν μεταφραστεί από την Ρωσική, όπως ανωτέρω.)
19. Σημείωση τέλους Νο.13, Κεφ.1, σελ. 13-22.
20. "Πηγαίνετε ανά δύο σε διάφορα μέρη της γης, διδάσκοντες την ειρήνη στον κόσμο και την μετάνοια για άφεση αμαρτιών." *Guerier*, σελ. 27 (σχετ.: Μάρκον 6:7-12.)
21. *Guerier*, σελ. 115.
22. *Khrapovitsky, Antony, Confession: A Series of Lectures on the Mystery of Repentance*. (Εξομολόγησις - Σειρά Διαλέξεων επί του Μυστηρίου της Μετανοίας), Εκδόσεις Holy Trinity Monastery Press, Jordanville, N.Y., 1975.

23. Guerier, σελ. 127 (δική μας επισήμανση).
24. Ως προηγ., σελ. 129.
25. Ως προηγ., σελ. 103-104.
26. Brown, Raphael, *The Little Flowers of St. Francis*. (Τα Μικρά Άνθη του Αγ. Φραγκίσκου) Εκδόσεις Image Books, Garden City, N.Y., 1958, p 60.
27. του ιδίου, σελ. 63.
28. Guerier, σελ. 124.
29. Η λέξη *passions* (πάθη), όπως χρησιμοποιείται εδώ, υποδηλώνει όλες τις παρά φύσει τάσεις του ανθρώπου (υπερηφάνεια, ματαιοδοξία, φθόνος, μίσος, απληστία, ζήλεια, κλπ.) που ήταν το αποτέλεσμα της ανυπακοής και της πτώσης των προπατόρων.
30. Motovilov, N.A., *A Conversation of St. Seraphim*. (Ένας Διάλογος του Αγίου Σεραφείμ) Εκδόσεις St Nectarios Press, Seattle, 1973 (ανατύπωση).
31. *Works of St. Isaac the Syrian*, (Λόγοι Αγίου Ισαάκ του Σύρου) 3η έκδοση, Διδαχή 36, σελ. 155.
32. *Collected Letters of Bishop Theophan*, (Συλλογή Επιστολών του Επισκόπου Θεοφάνους) Μέρος 2ο, Επιστολή 261, σελ. 103.
33. *Posthumus Artistic Works of L. Tolstoy*, (Μεταθανάτια Καλλιτεχνικά Έργα του Λέοντος Τολστόϊ) Τόμος 2, σελ. 30.
34. Φιλοκαλία, Τόμος 1, σελ. 33.
35. *Hyperconsciousness (Υπερσυνείδητο)*, *On Mental Passions (Περί Νοερών Παθών)*, 2η έκδοση, σελ. 65-74.
36. οπ.αν., *On the Lower and Higher Minds*, (Περί Ανώτερων και Κατώτερων Νοών) σελ. 6-23.
37. *Works of St. Isaac the Syrian* (Λόγοι Αγ. Ισαάκ του Σύρου), σελ. 37.
38. Σύγκρινε με Ντοστογιέφσκι, Ο Μέγας Ιεροεξεταστής στο έργο «Οι Αδελφοί Καραμαζώφ».
39. Sabbatier, σελ. 352.
40. Τον 15ο αιώνα ο Λούθηρος είχε αντιτεθεί στο προνόμιο αυτό, όπως εκδηλωνόταν με την παραχώρηση αξιωμαθίων.



41. Lives of Saints, (Βίοι Αγίων) Βιβλίο 11, σελ. 119-120.

Αναδημοσίευση σε μετάφραση (προσαρμοσμένο) από:  
[http://www.orthodoxinfo.com/praxis/pr\\_foundational.aspx](http://www.orthodoxinfo.com/praxis/pr_foundational.aspx)